

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-151>

УДК 336.71:330.131.7

РИЗИКИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

RISKS OF THE BANKING SECTOR IN THE CONTEXT OF MACROECONOMIC INSTABILITY

Агрес Оксана Григорівнакандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені Степана ГжицькогоORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3398-0933>**Дубинецька Павліна Петрівна**кандидат економічних наук, доцент,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльностіORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6155-7716>**Содома Руслана Іванівна**кандидат економічних наук, доцент,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльностіORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5020-6440>**Agres Oksana**Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary
Medicine and Biotechnologies of Lviv**Dubinetska Pavlina, Sodoma Ruslana**

Lviv State University of Life Safety

У статті досліджено ризики банківського сектору в умовах макроекономічної нестабільності, що є ключовим фактором, який визначає фінансову стійкість банківських установ та ефективність їх функціонування. Розглянуто основні ризики, зокрема макроекономічний ризик, кредитний ризик, валютний ризик, ризик ліквідності, ринок капіталу та ризик прибутковості, а також визначено їх вплив на стабільність банківської системи. Проаналізовано сучасні тенденції банківського ризик-менеджменту та запропоновано комплексний підхід до систематизації ризиків, що дозволяє ефективно ідентифікувати, оцінювати та мінімізувати негативні наслідки макроекономічної нестабільності. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності, зокрема шляхом посилення контролю за дотриманням нормативів ліквідності, впровадження новітніх методів аналізу фінансової стійкості банків та адаптації стратегії управління ризиками до умов нестабільного економічного середовища. Дослідження підтверджує, що ефективне управління банківськими ризиками сприяє збереженню фінансової рівноваги, забезпеченню довіри вкладників, підтриманню кредитної активності та мінімізації загроз системних криз.

Ключові слова: банківські ризики, макроекономічна нестабільність, фінансова стійкість, кредитний ризик, валютний ризик, ліквідність, банківське регулювання, ризик-менеджмент, фінансова безпека.

The aim of the article is to identify the key risks faced by the banking sector in times of macroeconomic instability, as well as to develop theoretical and methodological approaches to minimizing them. The relevance of the topic is due to the growing instability in the global economy, which affects the financial system of Ukraine, increasing the level of risks for banking institutions and requiring the development of effective risk management mechanisms to ensure the stability of the banking system and the economic security of the state. It is substantiated that the qualitative classification of banking risks plays a strategically important role in the process of forming preventive measures aimed at minimizing financial losses and ensuring the stability of the banking system. The study uses a set of methods, including structural and logical analysis to systematize banking risks, economic and statistical analysis to assess their impact on the financial stability of banks, a comparative method to analyze the dynamics of risks in times of crisis, and the method of expert assessments to forecast possible scenarios. The study found that

in the context of macroeconomic instability, credit, currency, liquidity and capital risks have the greatest impact on the banking sector. It is determined that the level of these risks is influenced by both internal factors, such as the financial stability of banks and the effectiveness of their risk management strategies, and external determinants, in particular political instability, inflationary processes and currency market fluctuations. It has been found that despite some stabilization of the economic situation, financial institutions' expectations of further risk development remain cautious. The practical value of the article lies in the possibility of using the obtained results to improve the mechanisms of banking risk management in the context of macroeconomic instability. The proposed approaches can be useful both for banking institutions in developing a risk management strategy and for regulatory authorities in improving their financial sector supervision policies.

Keywords: banking risks, macroeconomic instability, financial stability, credit risk, currency risk, liquidity, banking regulation, risk management, financial security.

Постановка проблеми. Функціонування банківської системи безпосередньо залежить від макроекономічної стабільності, яка визначає рівень довіри вкладників, інвестиційну активність, доступність кредитних ресурсів та стійкість фінансових інститутів. В умовах макроекономічної нестабільності банки стикаються з низкою ризиків, що загрожують їхній платоспроможності, ліквідності та загальній стабільності. Важливість вивчення цих ризиків обумовлена необхідністю формування ефективних механізмів управління ризиками для забезпечення надійності банківської системи та економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ризиків банківського сектору в умовах макроекономічної нестабільності активно розглядається у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, дослідження Лінтур І., Ковач С. [3] присвячені аналізу кредитного ризику та його впливу на фінансову стійкість банків. Роботи Лобової О. та Москалюк М. [4] акцентують увагу на механізмах регулювання банківської діяльності в кризових умовах. У свою чергу, дослідження Береславська О., Березовик В. [1] розглядають макроекономічні фактори, що впливають на функціонування банківського сектору, зокрема вплив інфляції, валютних коливань та політичної нестабільності [5]. Водночас залишаються недостатньо вивченими питання адаптації банківської системи до довготривалих кризових явищ, механізмів швидкого реагування на зовнішні шоки, а також вплив регуляторних змін на мінімізацію ризиків у нестабільних умовах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є ідентифікація ключових ризиків, з якими стикається банківський сектор у періоди макроекономічної нестабільності, та розробка теоретико-методологічних підходів до їх мінімізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківський сектор характеризу-

ється підвищеним рівнем ризиків порівняно з іншими сферами економіки, що зумовлено специфікою здійснюваних фінансових операцій.

Згідно з Постановою Правління НБУ від 02.08.2004 № 361 [6], поняття «ризик» розглядається у двох аспектах. З позиції банку ризик означає ймовірність недоотримання запланованих доходів або зменшення ринкової вартості його капіталу внаслідок впливу як внутрішніх, так і зовнішніх негативних факторів. З точки зору Національного банку ризик визначається як ймовірність виникнення як прогнозованих, так і непередбачуваних подій, що можуть негативно позначитися на фінансовому стані банку, зокрема на його капіталі та доходах.

Банківські ризики являють собою динамічну, багатокомпонентну систему, структура якої зазнає постійних трансформацій під впливом інноваційних змін у фінансових технологіях, впровадження нових банківських інструментів, автоматизації операційних процесів, цифровізації платіжних систем та зростаючої транснаціональної інтеграції банківських установ. З огляду на це, виникає необхідність розробки комплексного підходу до систематизації та класифікації ризиків, властивих банківському сектору, що сприятиме більш ефективному їхньому ідентифікуванню, оцінці та управлінню.

Якісна класифікація банківських ризиків відіграє стратегічно важливу роль у процесі формування превентивних заходів, спрямованих на мінімізацію фінансових втрат та забезпечення стабільності банківської системи (рис. 1).

Така класифікація слугує дієвим інструментом для виявлення прихованих резервів і підвищення ефективності ризик-менеджменту шляхом впровадження диференційованих методів управління ризиками. Слід наголосити про важливість врахування взаємодії внутрішніх та зовнішніх детермінант, що

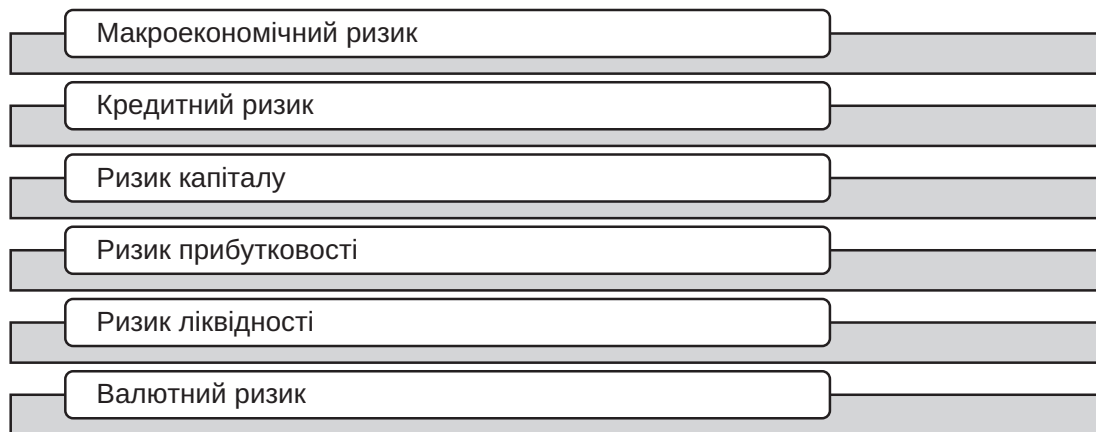

Рис. 1. Класифікація банківських ризиків

Джерело: систематизовано авторами на основі [2]

обумовлюють ризиковий профіль банківської установи, зокрема макроекономічні тенденції, регуляторні зміни, фінансову стійкість контрагентів, інституційні особливості банківського середовища, а також рівень цифрових загроз та технологічних ризиків.

На рис. 2 зображена карта ризиків фінансового сектору, яку визначив НБУ.

Як бачимо, рівень макроекономічного ризику залишається незмінним. Незважаючи на значні пошкодження енергетичної інфраструктури, процес відновлення економіки триває. Державний бюджет продовжує зазнавати значного дефіциту, а також спостерігається високий рівень дефіциту рахунку поточних операцій платіжного балансу (без урахування грантової підтримки) та значне боргове навантаження як на державному рівні, так і у валовому зовнішньому вимірі. Водночас стабільні надходження міжнародної фінансової допомоги частково компенсують ці ризики.

Рівень кредитного ризику домогосподарств залишається на тому ж рівні, зберігаючи помірний характер під впливом різноспрямованих факторів. Якість роздрібного кредитного портфеля демонструє позитивну динаміку, оскільки частка прострочених позик поступово скорочується. Водночас фінансові установи очікують певного зниження якості кредитного портфеля, що супроводжується погіршенням економічних настроїв серед населення.

Рівень дефолтів у корпоративному сегменті кредитного портфеля продовжує зменшуватися, наближаючись до показників, характерних для періодів економічної рівноваги. Проте фінансові установи попереджають про ймовірне погіршення якості активів

у майбутньому. Фінансовий стан підприємств оцінюється як задовільний, однак бізнес демонструє стримані очікування щодо відновлення ділової активності.

Ризики, пов'язані з капіталом, помітно скоротилися. Після оптимізації структури капіталу та врахування отриманих прибутків у першому рівні капіталу його достатність зросла. Банки мають значні капітальні резерви, а стабільний рівень прибутковості дозволяє підтримувати їх на належному рівні.

Ризики, пов'язані з прибутковістю банків, залишаються мінімальними. Фінансові установи успішно адаптувалися до зниження процентних ставок, зберігаючи високий рівень процентної маржі. Завдяки добрій якості кредитного портфеля необхідність у значних резервних відрахуваннях є мінімальною. Ефективність операційної діяльності банків залишається на високому рівні.

Ризик, пов'язаний із ліквідністю, зазнав помірного підвищення. Темпи приросту депозитної бази клієнтів сповільнилися, що спричинило незначне зниження коефіцієнта LCR. Проте рівень високоліквідних активів залишається значним і значно перевищує регуляторні вимоги. Відмітимо, що банки прогнозують подальше зростання ризиків ліквідності.

Рівень валютного ризику на даний момент оцінюється як середній, що свідчить про відносну стійкість валютного ринку в умовах макроекономічної нестабільності. Однак, порівняно з весняним періодом, спостерігається погіршення очікувань щодо валютної стабільності з боку основних економічних агентів – банківських установ, суб'єктів підприємницької діяльності та домогосподарств. Попри це, обмінний курс національної валюти

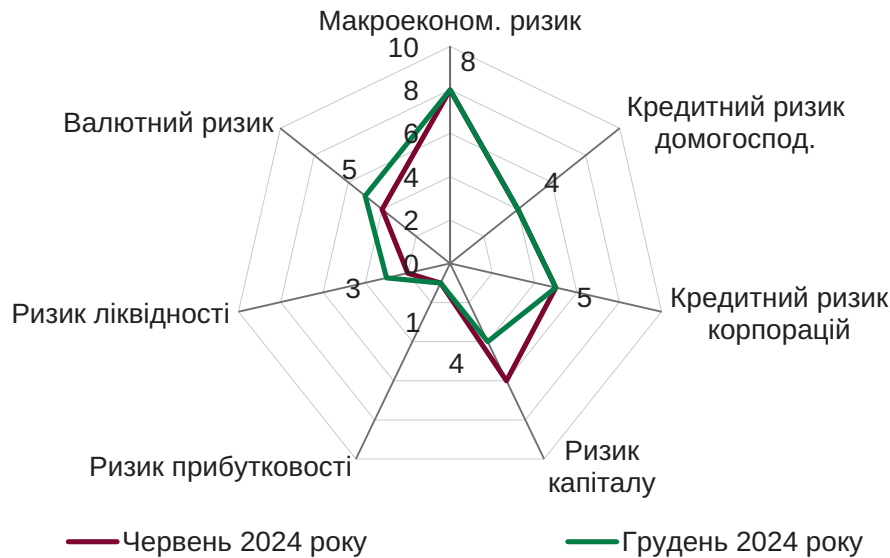

Рис. 2. Карта ризиків фінансового сектору

(де 1 – найнижчий рівень ризику, 10 – найвищий рівень ризику)

Джерело: систематизовано авторами на основі [2]

демонстрував відносну стабільність, що пояснюється ефективними регуляторними заходами з боку Національного банку та наявністю достатнього рівня міжнародних резервів. Значні обсяги резервів створюють необхідний буфер для нейтралізації потенційних валютних коливань, що, у свою чергу, сприяє підтримці фінансової рівноваги та зниженню девальваційних ризиків.

Згідно даних НБУ, банки підтримують високий рівень ліквідності (рис. 3), що забезпечується наявністю значного обсягу високоліквідних активів та стабільним припливом ресурсів від клієнтів. Це створює сприятливі умови для розширення кредитного портфеля та інвестування в державні цінні папери з метою підтримки бюджетного фінансування. Водночас посилення вимог щодо обов'язкових резервів, зростання податкового навантаження на прибуток та заплановані виплати дивідендів державними банками можуть тимчасово трансформувати структуру ліквідних активів, що вимагатиме від банків більш активного підходу до управління ліквідністю.

Як бачимо з рис. 3, показники короткострокової ліквідності (LCR) як у національній, так і в іноземній валюті значно перевищують мінімальні вимоги – більш ніж утричі. Банківські установи також із запасом виконують норматив довгострокової ліквідності (NSFR). Частка високоліквідних активів у загальній структурі активів банків залишається значною і становить близько 39%. Водночас у жов-

тні спостерігалось певне скорочення обсягу таких активів, що було спричинене рішенням Національного банку України про підвищення нормативів обов'язкового резервування. Як наслідок, протягом останніх місяців відбулося незначне зниження рівня ліквідності банківської системи.

3 жовтня регулятор підвищив вимоги до обов'язкових резервів на 5 в. п. для всіх джерел фондування, за винятком гривневих депозитів населення з терміном розміщення понад три місяці, для яких резервні вимоги залишаються на нульовому рівні (рис. 4).

Таким чином, на сьогодні розмір резервних вимог коливається в межах від 15% для гривневих коштів юридичних осіб до 35% для поточних залишків в іноземній валюті фізичних осіб. Диференціація вимог до резервування стимулює банки до залучення більшої кількості гривневих строкових депозитів від населення, що, своєю чергою, сприяє підтримці конкурентних депозитних ставок. Подовження термінів вкладів також допомагає фінансовим установам зменшити невідповідність між строковістю активів і пасивів.

У межах цього коригування Національний банк України збільшив допустиму частку покриття резервів за рахунок спеціальних бенчмарк-ОВДП до 60% (проти близько 40% раніше). У відповідь банки зменшили обсяги вкладень у депозитні сертифікати, натомість спрямовуючи кошти на кореспондентські рахунки в центральному банку або інвесту-

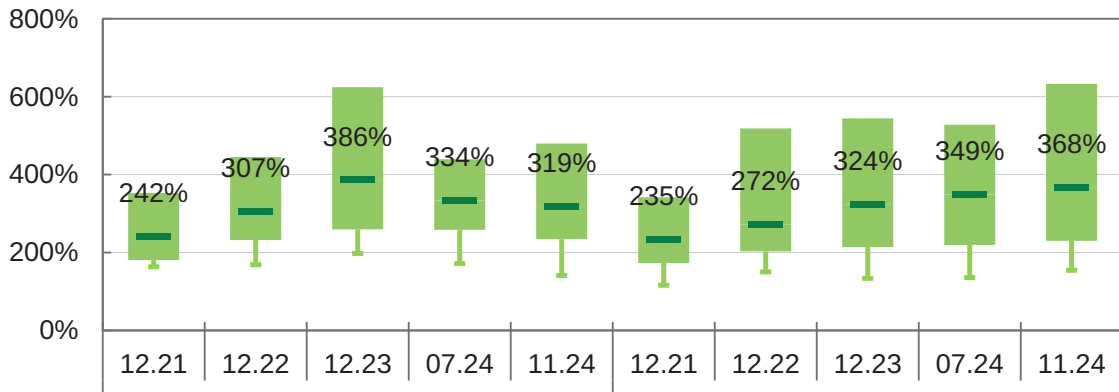

Рис. 3. Коефіцієнти покриття ліквідністю в усіх валютах (LCRвв) та в іноземних валютах (LCRів)*

* Грані прямокутника – перший та третій квартилі розподілу. Лінія всередині прямокутника – медіана. Нижні лінії поза прямокутником – мінімум. Нормативне значення – 100%

Джерело: систематизовано авторами на основі [2]

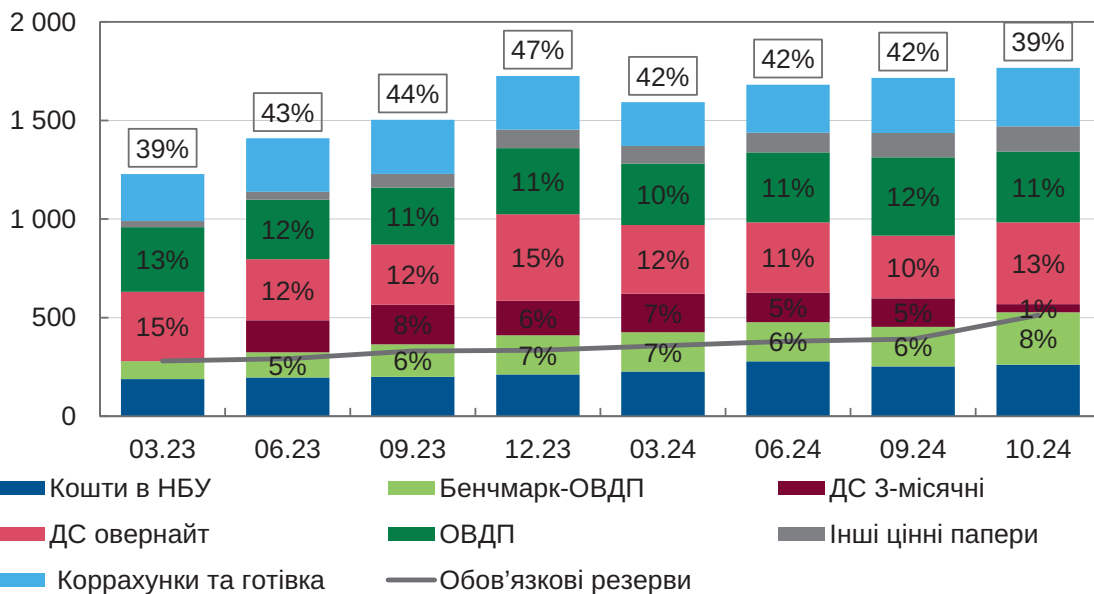

Рис. 4. Високоліквідні активи в усіх валютах, млрд грн, та їхня частка в чистих активах

Джерело: систематизовано авторами на основі [2]

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

ючи в нові бенчмаркові державні облігації. Оскільки активи, які використовуються для виконання вимог з обов'язкового резервування, не входять до високоліквідних активів, їхній загальний обсяг скоротився більш ніж на 5% порівняно з кінцем вересня. Водночас вкладення банків у державні облігації внутрішньої позики збільшилися майже на 5% (30 млрд грн.).

У 2024 році економічне середовище сприяло стабільному функціонуванню фінансового сектору, забезпечуючи ефективне прове-

дення міжбанківських та роздрібних платежів, збереження ліквідності банківських установ і безперешкодний доступ населення та підприємств до власних фінансових ресурсів. Водночас банки продовжували активне кредитування реального сектору економіки, що сприяло відновленню економічної активності в умовах післявоєнної трансформації.

Однак, попри позитивні тенденції, ризиковий профіль банківської системи залишається чутливим до викликів воєнного часу. Хоча поточний рівень ліквідності, платоспро-

можності та операційної стійкості фінансових установ є задовільним, загрози, зумовлені військовими діями, значно збільшують операційні витрати банків, знижують інвестиційну привабливість сектора та обмежують розширення окремих напрямів діяльності.

Для зменшення негативного впливу кризових факторів на банківський сектор необхідно застосовувати комплексні методи управління ризиками, які поєднують регуляторні, стратегічні та інституційні заходи. До основних теоретико-методологічних підходів щодо мінімізації банківських ризиків у сучасних умовах належать:

- макроекономічний підхід – передбачає формування антикризової політики на рівні державних регуляторів, спрямованої на підтримку фінансової стійкості банківської системи. Важливими інструментами є застосування адаптивних монетарних заходів, коригування вимог до обов'язкових резервів, забезпечення доступу до стабілізаційних кредитів рефінансування та контроль за динамікою валютних резервів;

- мікроекономічний підхід – орієнтований на підвищення ефективності внутрішнього ризик-менеджменту банківських установ. Зокрема, йдеться про диверсифікацію активів та пасивів, підвищення якості кредитного портфеля, використання сучасних методів прогнозування ризиків та адаптацію стратегій управління капіталом відповідно до нових викликів;

- функціональний підхід – акцентує увагу на удосконаленні банківських бізнес-процесів, впровадженні цифрових технологій, автоматизації операцій та використанні штуч-

ного інтелекту для аналізу клієнтських ризиків. Це дозволяє банкам підвищити рівень фінансової безпеки, знизити витрати на здійснення операційної діяльності та покращити контроль за шахрайством;

- ризик-орієнтований підхід – базується на постійному моніторингу ключових фінансових показників, розрахунку VaR (Value at Risk), стрес-тестуванні та розробці сценарного аналізу можливих макроекономічних шоків. Такий підхід дає змогу завчасно реагувати на потенційні кризові явища та знижувати їхній негативний вплив;

- інституційний підхід – передбачає удосконалення нормативно-правової бази регулювання банківської діяльності, розширення можливостей державних гарантій та страхових механізмів, сприяння розвитку міжнародної кооперації з фінансовими установами для залучення довгострокових інвестицій у банківський сектор.

Висновки. Аналіз макроекономічних умов функціонування банківської системи свідчить про її відносну стійкість, проте актуальними залишаються виклики, пов'язані з війною та її економічними наслідками. Враховуючи зростаючі ризики, ключовими завданнями банків є підвищення ефективності системи ризик-менеджменту, оптимізація фінансових потоків, диверсифікація активів та впровадження сучасних технологій для забезпечення стабільності операційної діяльності. Реалізація комплексного підходу до управління банківськими ризиками дозволить мінімізувати потенційні загрози, підвищити стійкість фінансового сектора та забезпечити його подальший розвиток в умовах невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Береславська О., Березовик В. Роль валютних обмежень у забезпеченні стабільної динаміки обмінного курсу в Україні. *Економіка та суспільство*, (64). 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-1> (дата звернення: 18.02.2025)
2. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2024 року. НБУ. URL: [FSR_2024-H2.pdf](https://www.nbu.gov.ua/ua/FSR_2024-H2.pdf) (дата звернення: 17.02.2025)
3. Лінтур І., Ковач С. Напрямки дослідження ризиковості кредитних операцій в банківському бізнесі. *Економіка та суспільство*, (25). 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-16> (дата звернення: 18.02.2025)
4. Лобова О., Москалюк М. Практика використання інструментів регулювання банківської діяльності в Україні. *Економіка та суспільство*, (50). 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-4> (дата звернення: 21.02.2025)
5. Петик Л., Міщенко К. Оцінка банківських ризиків в умовах війни. *Економіка та суспільство*, (65). 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-98> (дата звернення: 18.02.2025)
6. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України. Постанова Правління НБУ від 02.08.2004 № 361. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text> (дата звернення: 09.02.2025)

REFERENCES:

1. Bereslavska, O., & Berezovyyk, V. (2024). The role of currency restrictions in ensuring the stable dynamics of the exchange rate in Ukraine. *Economics and Society*, (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-1> (accessed February 18, 2025).
2. National Bank of Ukraine. (2024). *Financial stability report, December 2024*. https://bank.gov.ua/FSR_2024-H2.pdf(accessed February 17, 2025).
3. Lintur, I., & Kovach, S. (2021). Directions for researching the riskiness of credit operations in banking business. *Economics and Society*, (25). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-16> (accessed February 18, 2025).
4. Lobova, O., & Moskaliuk, M. (2023). The practice of using regulatory tools in banking activities in Ukraine. *Economics and Society*, (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-4> (accessed February 21, 2025).
5. Petyk, L., & Mishchenko, K. (2024). Assessment of banking risks in wartime conditions. *Economics and Society*, (65). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-98> (accessed February 18, 2025).
6. National Bank of Ukraine. (2004). On the approval of methodological recommendations on the organization and functioning of risk management systems in Ukrainian banks. Resolution of the NBU Board No. 361, August 2, 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text> (accessed February 09, 2025).